

1. ที่มาและความสำคัญ

จากการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดินร่วมกับคณะกรรมการชาวเขา จ.เชียงใหม่ พบว่าในเขตภาคเหนือพื้นที่สูงซึ่งเป็นบริเวณที่มีความลาดชันชัน มีความลาดเทมากกว่าร้อยละ 35 เป็นเนินเขา ภูเขา หรือเทือกเขาต่างๆมีเนื้อที่ประมาณ 54 ล้านไร่ หรือร้อยละ 50.9 ของพื้นที่ภาคเหนือ ปัจจุบันถูกจัดออกเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินจนเหลือพื้นที่ป่าประมาณร้อยละ 44 ของเนื้อที่ทั้งหมด พื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติก็เปลี่ยนแปลงไป มีการปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ หนองบึงตามธรรมชาติหลายส่วนตื้นเขิน ส่วนพื้นที่ป่าในจ.เชียงใหม่ซึ่งมีอาณาเขตบริเวณอยู่ทั้งสิ้น 2,068,675 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 16.46 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด ก็ได้ถูกจัดออกเป็นเจ้าของและมีพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเพิ่มขึ้น 135,463 ไร่หรือร้อยละ 6.55 ของเนื้อที่ทั้งหมด (สำนักงานป่าไม้เขตเชียงใหม่, 2542) รวมทั้งมีปัญหาการพังทลายของหน้าดินและระบบน้ำใช้เช่นเดียวกัน

สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่สูงไม่ประสบผลสำเร็จก็คือ ในสมัยรัชกาลที่ 4 – 5 ประเทศไทยได้ปรับตัวขนานใหญ่เพื่อเอาตัวรอดต่อการรุกรานล่าอาณานิคมของประเทศจากตะวันตก จึงเริ่มมีการออกกฎหมายขึ้นมาให้มีการทำสัมปทาน ไม้สักและไม้ประเภทต่างๆเพื่อส่งขายให้ประเทศตะวันตกที่ล่าอาณานิคมเหล่านั้น ทรัพยากรทั่วประเทศจึงได้ถูกตีตราจองเป็นของรัฐ รัฐมีสิทธิในการครอบครองและเป็นผู้จัดสรรกรรมสิทธิ์ให้กับเอกชนเข้ามาหาผลประโยชน์ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 – 7 ในปัจจุบันก็ได้มีการออกพระราชบัญญัติขึ้นอีกหลายฉบับเพื่อที่จะค่อยๆบังคับและยึดเอากรรมสิทธิ์ที่มากขึ้นในรูปของป่าสงวน สัตว์ป่าต่างๆ วนอุทยาน ฯลฯ จึงเท่ากับว่าสิทธิโดยจารีตของชุมชนได้หายไปจากการออกพระราชบัญญัติต่างๆของรัฐและรัฐถือว่าทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ จะจัดการได้เพียง 2 สิทธิเท่านั้นคือ โดยรัฐหรือเอกชนธุรกิจที่ได้รับสัมปทาน โดยตรงจากภาครัฐ (ยศ สันตสมบัติ, 2544) อีกทั้งรัฐยังมองข้ามศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่จะจัดสรรดูแลทรัพยากรธรรมชาติของตนเองซึ่งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่า (ฉลาดชาย รมิดานนท์ อังในอารักษ์ กัมปนาทบวร, 2545) นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ทั้ง 7 ฉบับนี้ยังเน้นที่ความมั่นคงด้านการเมืองและโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มุ่งพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความทันสมัย (NICs) เน้นให้มีการกระจายตัวของหน่วยราชการทั้งด้านงบประมาณและเจ้าหน้าที่ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนแทนชาวบ้าน ก่อให้เกิดสภาพวิกฤตการณ์ทางสังคมในลักษณะทำลายฐานของชุมชนในชนบทให้ล่มสลายจนไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมได้ด้วยตัวของชุมชนเอง (ประเวศ วะสี, 2532) ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hirsch (1996) ที่ระบุว่า

นโยบายป่าไม้ของรัฐมีผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนจากมาตรการประกาศเขตอนุรักษ์พื้นที่ป่า ทั้งในรูปอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เนื่องจากมาตรการดังกล่าวมักไม่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน อาทิ ห้ามทำการเกษตรอย่างเด็ดขาดหรือห้ามมิให้เก็บหาของป่าทุกประเภทในพื้นที่อุทยานฯ รวมทั้งการกำหนดรูปแบบของอุทยานฯที่ต้องการให้เกิดพื้นที่ต่อเชื่อมกันเป็นผืนเดียว ซึ่งนำไปสู่การข้อนทับสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนดั้งเดิมที่เคยได้อาศัยทรัพยากรในป่าอย่างกลมกลืนและมีเสถียรภาพเริ่มเกิดความไม่มั่นคงในการดำรงชีวิต ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนชนบทเป็นสังคมที่ผูกพันอยู่กับดิน น้ำ ป่าไม้ด้วยความกตัญญูรู้คุณ เคารพในสรรพสิ่งที่ได้เกื้อกูลหล่อเลี้ยงชีวิต มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ ความงามของวิถีชีวิตนี้เป็นจุดร่วมของชุมชนพื้นเมืองชนเผ่าทั่วโลก(เดือนใจ ดิเทศน์ อ้างในเอก นาคะบุตร,2542) และสมาชิกในชุมชนต่างก็ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้พื้นบ้านจากบรรพบุรุษจนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตและการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งการถ่ายทอดการเรียนรู้จะมีอยู่ในชีวิตประจำวันจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายที่ทำการสอนกันในไร่ ในนาตามวาระโอกาส(นิพนธ์ เทียนวิหารและคณะ อ้างในอารักษ์ กัมปนาทบรร,2545) เป็นการแสดงให้เห็นว่าชุมชนชนบทมีวิธีการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตและระบบการผลิตของชุมชน อีกทั้งยังมีองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการและสืบทอดการอนุรักษ์แก่คนรุ่นหลังอีกด้วย (อารักษ์ กัมปนาทบรร,2545)

ชุมชนบ้านป่าเกี๊ยะ ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ ซึ่งสมาชิกในหมู่บ้านเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ในอดีตราษฎรกลุ่มนี้อาศัยอยู่ที่ "หมู่บ้านห้วยคั่นผึ่ง" ซึ่งอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้านป่าเกี๊ยะในปัจจุบันไปทางทิศเหนือประมาณ 3 กิโลเมตร แต่ต่อมาประมาณช่วง พ.ศ.2505 ราษฎรบางส่วนได้อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันเนื่องจากอยู่ใกล้กับตัวตำบลบ่อแก้วซึ่งสะดวกต่อการซื้อสินค้าที่จำเป็นเพื่อไว้ใช้บริโภคและอุปโภคในครัวเรือน อาทิ เกลือ น้ำมันก๊าด น้ำมันปรุงอาหาร ผ้า ผ่าย รวมทั้งค้าและเข็มสำหรับตัดเย็บเสื้อผ้าอีกทั้งที่ตั้งหมู่บ้านแห่งนี้ยังสะดวกต่อการติดต่อกับทางราชการ และต่อมาเมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี(สมเด็จย่า) ได้เสด็จมาเยี่ยมเยียนราษฎรในตำบลบ่อแก้ว พระองค์ทรงเห็นว่าหมู่บ้านป่าเกี๊ยะซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้ตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ราษฎรอาศัยอยู่กันอย่างยากลำบากและห่างไกลความเจริญ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ทรงเห็นว่าเด็กๆชาวม้งและเด็กๆจากหมู่บ้านอื่นในระแวกใกล้เคียง ไม่ได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือรับการศึกษาเหมือนดังเช่นเด็กๆพื้นราบทั่วไป จึงได้ทรงโปรดเกล้าให้มีการสร้างโรงเรียนขึ้นในตัวหมู่บ้านและได้ทรงพระราชทานชื่อให้ว่า "โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนรับป่าปอร์ด" รวมทั้งต่อมาได้มีการตัดถนนจากตัวตำบลบ่อแก้วเข้าสู่ตัวหมู่บ้านซึ่งเป็นถนนดินลูกรัง ฉะนั้นเมื่อมีโรงเรียนและถนนเข้าถึงในตัวหมู่บ้าน ราษฎรส่วนที่ยังเหลือและตั้งรกรากอยู่ที่หมู่บ้านห้วยคั่นผึ่งทั้งหมดจึงได้อพยพย้ายมาร่วมตั้งถิ่นฐาน ณ หมู่บ้านป่าเกี๊ยะในปัจจุบันและได้ใช้ชื่อหมู่บ้านว่า "หมู่บ้านป่าเกี๊ยะ" อย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ.2515 เนื่องจากบริเวณพื้นที่ที่ตั้งดังกล่าวมี

ต้นสนซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกว่า"ต้นเกี๊ยะ" ขึ้นเป็นจำนวนมาก และนับจากนั้นมาชุมชนก็เริ่มมีการขยายตัว และประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันมีประชากรชายหญิงรวมกันประมาณ 1,000 คน และมีครัวเรือนประมาณ 150 หลังคาเรือน

ในอดีตแต่เดิมชาวบ้านประกอบอาชีพหลักโดยการทำการเกษตรกรรมแบบ"ปลูกพืชหมุนเวียน" (Swidding Cultivation)เช่น ข้าว โปด ถั่ว ถั่วเขียวเพื่อไว้ใช้และบริโภคในครัวเรือน ซึ่งไม่ได้มุ่งทำการเกษตรเพื่อหวังผลผลิตในเชิงพาณิชย์(Thomas Enters,1987) แต่ต่อมาเริ่มมีการเปิดพื้นที่ป่าเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรมมากขึ้นเนื่องจากเริ่มมีการปลูกฝิ่นเพิ่มมากขึ้นซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐก็มีนโยบายสนับสนุนให้มีการปลูกฝิ่น เช่น มีการออกกฎหมายภาษีฝิ่น มีการอนุญาตให้สูบและซื้อขายฝิ่นได้ภายใต้การควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทั้งนี้เพื่อเป็นรายได้ของรัฐบาลซึ่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ฝิ่นก็ยังคงเป็นรายได้หลักของรัฐนอกเหนือจากการรับทำสัมปทานป่าไม้ของเอกชน จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ในชุมชนบ้านป่าเกี๊ยะเริ่มถูกจับจองและขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆเนื่องจากการปลูกฝิ่นเป็นการทำเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เน้นผลผลิตเป็นหลัก

ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 - 4 (พ.ศ.2510 - 2524)รัฐได้มีนโยบายส่งเสริมให้มีการเปิดพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาฉบับที่ 4 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีการสรุปนโยบายไว้ว่า

"ให้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ โดยเฉพาะที่ดินแหล่งน้ำ ป่าไม้และแหล่งแร่, เร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน, จัดสรรแหล่งน้ำในประเทศ, อนุรักษ์ทะเลหลวง, สำรวจและพัฒนาแหล่งพลังงานในอ่าวไทยและภาคใต้ฝั่งตะวันออก"

ยังมีผลทำให้พื้นที่ป่าถูกเปิดใช้มากขึ้นตามลำดับ ขณะเดียวกันในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) ได้มีการประกาศให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมายมีการปราบปรามและห้ามปลูกฝิ่นอย่างเด็ดขาดหันมาส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่น เพื่อเพิ่มรายได้และการบริโภคในครัวเรือน ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ในส่วนของการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดภาคเหนือตอนบนได้ระบุไว้ว่า

"ให้ทำการส่งเสริมพืชที่ทำการศึกษาวจัยทดลองได้ผลแล้ว อาทิ กาแฟ ไม้ผลเมืองหนาวบางชนิด ให้ชาวเขาทำการเพาะปลูกทดแทนการปลูกฝิ่น โดยการสนับสนุนให้บริการเมล็ดพันธุ์ วิชาการ เทคนิคการเพาะปลูกอย่างทั่วถึง เน้นการดำเนินการในพื้นที่ที่ชาวเขามีการปลูกฝิ่นข้างต้น"

โดยโครงการที่เห็นได้อย่างชัดเจนในการสนองตอบนโยบายด้านนี้ของรัฐบาลไทยก็คือการมี "โครงการพัฒนาพื้นที่สูงไทย - นอร์เวย์" (The Thai - Norwegia Church Aid Highland Project หรือ TN - HDP) เข้ามาตั้งสถานีทำการภายในตัวหมู่บ้านเพื่อให้ความรู้และส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลผลิตเร็วและราคาดีแก่ชาวบ้าน เช่น กาแฟ แครอท ถั่วแดงและกระหล่ำปลีเป็นต้น ชาวบ้านจึงเริ่มทยอยเลิกปลูกฝิ่นและได้เลิกปลูกฝิ่นอย่างถาวรประมาณปี 2528 เป็นต้นมา

ถึงแม้ว่าจะเลิกปลูกฝิ่นอย่างถาวรแล้วแต่วิถีการทำเกษตรก็ยังคงเป็นลักษณะการเกษตรในเชิงพาณิชย์(Commercial Agriculture)ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนในการใช้ที่ดินจากเดิมมุ่งผลิตเพื่อการบริโภคที่หันมามุ่งเน้นการผลิตเพื่อการค้าตามคำแนะนำของหน่วยงานการพัฒนาที่เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันบางพื้นที่ในเขตที่ลาดชันโดยมากได้เปลี่ยนจากการปลูกพืชผักประเภทกาแฟ แครอท ถั่วแดง กระหล่ำปลีตามคำแนะนำของหน่วยงานราชการมาเป็นการปลูกพืชยืนต้นไม้ผล เช่น ผลไม้ยืนต้นประเภทพลับ สาลี่ ลิ้นจี่ และท้อแทน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจของชุมชนที่ดี และพื้นที่ในเขตราบลุ่มที่เคยใช้ทำนา ก็เปลี่ยนมาปลูกสตรอเบอรี่และกระหล่ำแทน

สิ่งที่น่าสนใจก็คือในอดีตตามประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่าชาวม้งได้พยายามต่อสู้เพื่อให้ได้รับเอกราชจากกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่าหรือที่มีอำนาจมากกว่าในสังคมซึ่งบ่อยครั้งจึงทำให้ม้งถูกมองว่าเป็นคนที่ "โหดร้ายทารุณ" (Savage) และ "ป่าเถื่อน" (Barbarous) (Lamont H. Thao,2000) รวมทั้งด้วยความที่วัฒนธรรมการตกทายที่อ่อนน้อมถ่อมคนถือว่าผู้อื่นดีกว่าคน ซึ่งจะเห็นได้จากวัฒนธรรมการตกทายที่เมื่อพบเจอกันก็จะสอบถามทุกข์สุขซึ่งเนื้อความในการพูดคุยจะเป็นแบบกันเองและมีลักษณะในเชิงยกย่องคู่สนทนา เช่น ยกย่องคู่สนทนาว่ามีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดี ถูกหลานมีความขยัน ขันแข็ง และมีครอบครัวที่อบอุ่น เป็นต้น ด้วยวัฒนธรรมดังกล่าวชาวม้งจึงมีบุคลิกและนิสัยที่พุดน้อยเมื่อพบเจอคนแปลกหน้าจากภายนอก และรักความสงบไม่ชอบรุกรานหรือล่วงเกินใครก่อน แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ยินยอมที่จะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ โอนอ่อนผ่อนตามหรือตั้งรับเพียงอย่างเดียวแต่ถ้าที่จะถูกข่มขู่หรือเผชิญหน้าและได้ตอบด้วยพร้อมที่จะเผชิญหน้าและขัดขวางเมื่อรู้ดีกว่าสิทธิและอธิปไตยของตัวเองถูกล่วงล้ำโดยบุคคลอื่น จะไม่มีการอยู่นิ่งเฉย หรือยอมรับการกระทำดังกล่าว โดยไม่มีการโต้ตอบหรือกระทำใดๆ

ชุมชนชาวม้งบ้านป่าเกี๊ยะในปัจจุบันได้มีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ชุมชนได้ถูกผลักดันให้เข้าสู่กระแสการพัฒนาความทันสมัย และทรัพยากรภายในชุมชนก็ถูกจับจอง แ่งชิงจากสังคมภายนอกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐโดยตรงหรือนายทุน บุคคลภายนอก ทำให้ชุมชนจำต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและระบบการผลิตที่ต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่าไม้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งชุมชนไม่ได้เป็นฝ่ายตั้งรับการเปลี่ยนแปลงและกระแสจากภายนอกอย่างเดียว ไม่ได้ยอมรับแรงกดดันจากภายนอกหรือคัดลอกตามกระแสจากภายนอกทั้งหมดแต่มีการตั้งรับ ปรับตัวและได้ตอบตามความเหมาะสมซึ่งเป็นพลังทางสังคมภายในที่สามารถนำไปปรับตัว ตั้งรับและได้ตอบกับแรงกระทำจากภายนอกได้เป็นอย่างดี

× ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าเมื่อชุมชนบ้านป่าเกี๊ยะถูกแรงกระทำจากภายนอกมาผลักดันหรือบีบบังคับให้ชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตแล้วชุมชนจะมีการปรับตัว ได้ตอบ จัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเช่นไรบ้าง โดยเฉพาะในมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนใช้ปัจจัยหรือเครื่องมืออะไรบ้างในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งมีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลทำให้ศักยภาพในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป สิ่งเหล่านี้จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของ

ชุมชนที่เป็นทั้งผู้ใช้และผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังสามารถแสดงให้เห็นถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนว่าเป็นเช่นไรบ้าง จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจและน่าศึกษา นี้เองจึงเป็นเหตุผลที่ว่าทำไมผู้ศึกษาจึงสนใจและเลือกทำการศึกษาในเรื่องนี้ X

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

- 2.1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวม้งบ้านป่าเกี๊ยะใน
 - ค.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
- 2.2. เพื่อศึกษาถึงการปรับตัวหรือ โต้ตอบของชุมชนชาวม้งบ้านป่าเกี๊ยะ ในต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่เลือกศึกษาคั้งนี้คือหมู่บ้านป่าเกี๊ยะใน หมู่ที่ 8 ค.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ ประชาชนเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง โดยผู้สนใจศึกษามีเหตุผลในการเลือกพื้นที่วิจัยครั้งนี้เพราะชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงคืออยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางที่ 1,300 เมตร มีพื้นที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำบ่อแก้วและมีแหล่งต้นน้ำห้วยฟานเป็นลำห้วยต้นน้ำสำคัญไหลลงชุมชนด้านล่าง

3.2. ขอบเขตของประชากร

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วยบุคคลต่างสถานภาพทางด้านสังคมและบทบาทหน้าที่ มีดังนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ประกอบด้วย
 - ผู้ใหญ่บ้าน
 - คณะกรรมการหมู่บ้าน
2. กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย
 - ผู้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี
 - ผู้นำตามความเชื่อ หรือผู้ประกอบพิธีกรรม(หมอผี)
 - ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน
3. กลุ่มชาวบ้าน ประกอบด้วย
 - ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน
 - ผู้นำกลุ่มเยาวชน

4. เจ้าหน้าที่สังกัดหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย
 - ดำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นครูประจำโรงเรียนรูปาปอร์ตภายในหมู่บ้าน
 - เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแก้วประจำหมู่บ้าน
5. เจ้าหน้าที่สังกัดองค์กรพัฒนาเอกชน ประกอบด้วย
 - อดีตเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงไทย – นอร์เวย์และปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนแคร์(Care)
6. กลุ่มผู้ค้า ประกอบด้วย
 - พ่อค้าคนกลางจากภายนอกที่เข้ามาซื้อผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน
 - พ่อค้า/แม่ค้าที่บรรทุกสินค้าเข้ามาจำหน่ายในชุมชน

3.3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

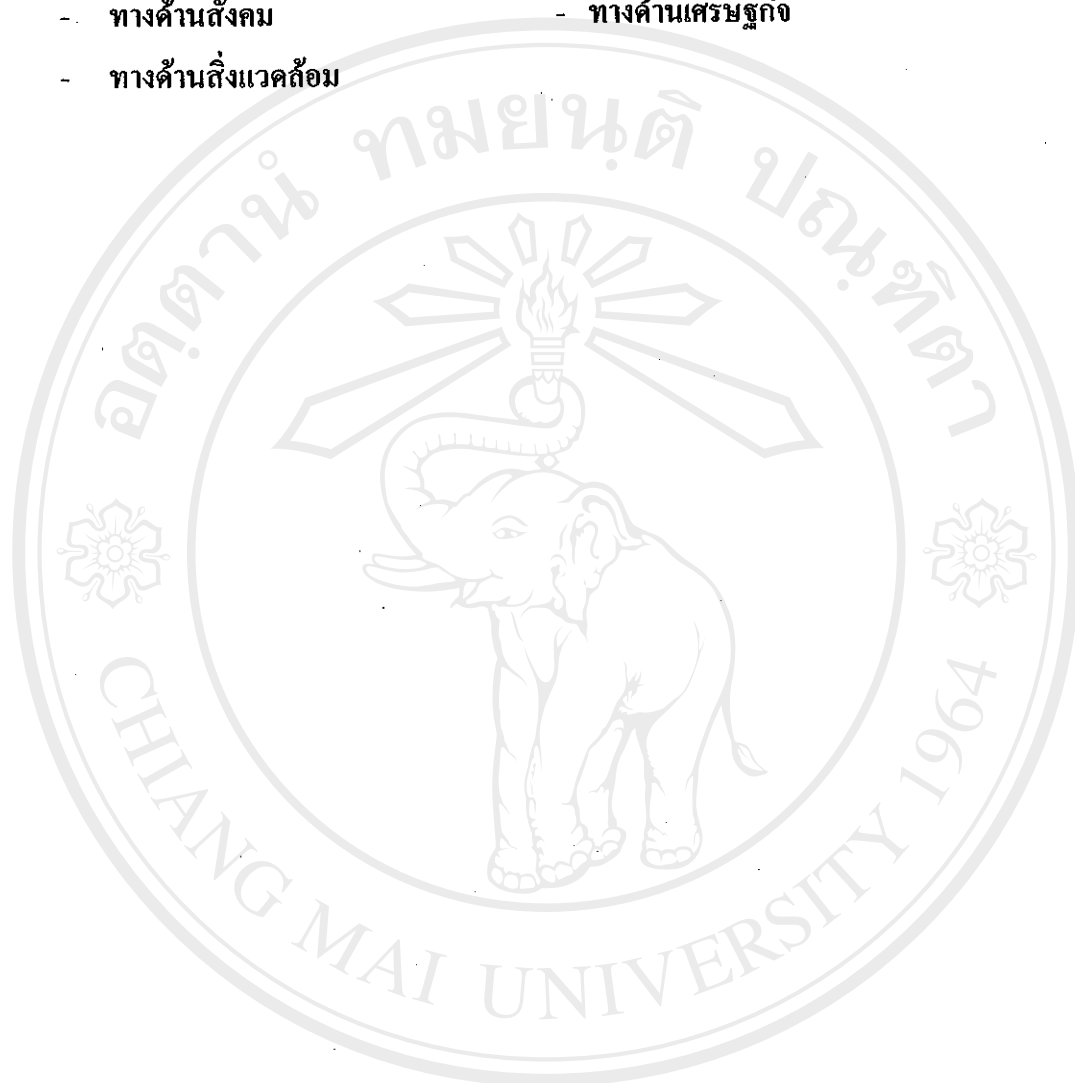
สำหรับขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษารอบคลุมประเด็นหลักดังนี้

1. บริบททั่วไปที่สำคัญของชุมชนฯ คือศึกษาในเรื่องต่อไปนี้
 - ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
 - โครงสร้างประชากรในชุมชน
 - การศึกษาในชุมชน
 - ระบบการปกครองในชุมชน
2. ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนฯ

โดยศึกษาถึงปัจจัยหรือสิ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถใช้ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนที่เป็นทุนทางสังคม ฉะนั้นศักยภาพในการจัดการทรัพยากรฯของชุมชนจะเป็นการศึกษาถึงทุนทางสังคมที่ชุมชนใช้ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องต่อไปนี้

 - ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ
 - ทุนทางภูมิปัญญาชาวบ้าน
 - ทุนทางประเพณี/ความเชื่อ
 - ทุนทางด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
 - ทุนการใช้เครือข่าย
 - ทุนทรัพยากรบุคคล
3. ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้น/ลดลงของศักยภาพฯในชุมชน ได้แก่
 - การถ่ายทอด/การเรียนรู้ของชุมชน
 - ภาวะผู้นำในชุมชน
 - การมีส่วนร่วมของชุมชน
 - กลุ่ม/องค์กรภายในชุมชน
 - ความเป็นชาติพันธุ์ม้ง

4. ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของศักยภาพในชุมชน ได้แก่
- การส่งเสริมจากภายนอก
 - การซื้อขายทางการเกษตร
 - การรับรู้ข่าวสารข้อมูล
 - การแข่งขันทรัพยากรจากภายนอก
5. การปรับตัวหรือได้ตอบของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงคือการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆดังนี้
- ทางด้านสังคม
 - ทางด้านเศรษฐกิจ
 - ทางด้านสิ่งแวดล้อม



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

- ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิต หมายถึง ความสามารถของชุมชนบ้านป่าเกี๊ยะใน ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งได้แก่

- ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ
- ทุนทางภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ทุนทางประเพณี/ความเชื่อ
- ทุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- ทุนการใช้เครือข่าย
- ทุนทรัพยากรบุคคล

รวมทั้งบริบทชุมชน และปัจจัยต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

- ความเป็นชาติพันธุ์ม้ง หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงลักษณะทางบุคลิกภาพ นิสัย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความอ่านรวมทั้งระดับทางสติปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

- การปรับตัวหรือโต้ตอบของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การกระทำหรือดำเนินการใดๆทั้งในเชิงต่อต้านหรือยอมรับของชุมชนต่อแรงกระทำหรือการเปลี่ยนแปลงใดๆจากภายนอกที่มีผลต่อต้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ไม่ว่าจะแรงกระทำดังกล่าวจะเป็นไปในลักษณะของการกดดัน บีบบังคับ หรือส่งเสริมก็ตาม

- การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่เปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กรในชุมชนได้เข้ามาให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ พัฒนาชุมชนและจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในชุมชน

- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนบ้านป่าเกี๊ยะใน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวอาจมีผลทำให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ได้

- ภาวะผู้นำในชุมชน หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทและมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้ประกอบพิธีกรรมสำคัญๆตามความเชื่อในชุมชน เป็นต้น

- ทุนทางสังคม หมายถึง คุณค่าดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเป็นทั้งทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าและทุนที่มีอยู่ในรูปลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมรวมถึง ทุนทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสมาชิกสามารถเห็นประโยชน์และนำออกมาใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด